

найбільшою повнотою розкриваються суспільні суперечності, при чому у конкретних долях цілком реальних, живих людей: у повісті О. Кобилянської «Земля» – конфлікт через землю, у повісті Г. Хоткевича О. Довбуш – конфлікт, зумовлений незадовільним національним, соціальним та правовим становищем українського селянства під владою польської держави, у повісті І. Франка «Перехресні стежки» – конфлікт між сучасним, модерним на той час типом молодого українського правника та консервативним середовищем цісарської бюрократії. Подальшим напрямком дослідження порушеної у статті проблеми є розгляд із запропонованих методологічних позицій наступного періоду правової історії українського народу – у складі міжвоєнної Польщі (1918-1939).

1. *Кульчицький В.С.* Історія держави і права: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. С. Кульчицький, Б. Й. Тищик; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – С. 232. 2. *Петрів Р.* Австрійські, австро-угорські і галицькі конституції (кінець XVIII – XIX ст.): пер. з нім. і пол. мов / Петрів Р. — Івано-Франківськ: Місто НВ, 2005. – С. 26. 3. *Кузьминець О.* Історія держави і права України: навч. посіб. / О. В. Кузьминець, В. С. Калиновський, П. А. Дігтяр. – К.: Україна, 2000. – С. 167. 4. *Кульчицький В.С.* Історія держави і права: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В.С. Кульчицький, Б.Й. Тищик. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. – С. 250-251. 5. *Історія держави і права України: підруч. для студ. юрид. спец. вузів: у 2 т. / за ред В. Я. Тація, А. Й. Рогожина, В. Д. Гончаренка.* – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. – Т. 1. – С. 540. 6. *Анарат* управління Галичиною у складі Австро-Угорщини: навч. посіб. / [В. С. Кульчицький, І. Й. Бойко, І. Ю. Настасяк, О. І. Мікула]. — Львів: Тріада плюс, 2002. — С. 10. 7. Там само. – С. 65. 8. Там само. – С. 67. 9. Там само. – С. 73. 10. *Ерліх Є.* Про живе право / Є. Ерліх // Проблеми філософії права: міжнар. часопис. – Київ; Чернівці: Рута, 2005. – Т. 3. – № 1/2. — С. 194-195. 11. *Правовий звичай як джерело українського права IX–XIX ст. / за ред. І. Б. Усенка.* – К.: Наук. думка, 2006. – С. 66. 12. *Лобода Ю.П.* Правова традиція українського народу (феномен та об'єкт загальнотеоретичного дискурсу) / Лобода Ю.П. – Львів: Світ, 2009. – С. 157-158. 13. *Атоян О.М.* Селянська правосвідомість в історико-правовій реальності 1917–1921 років (на прикладі повстанського руху на чолі з Нестором Махном) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук / Атоян О. М.. – К., 2008. – С. 28.

УДК 340.12

М. П. ТІШАКОВ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ АВТОМОБІЛЬНОЇ ІНСПЕКЦІЇ У 1943–1953 рр.: ІСТОРИОГРАФІЧНІ ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проаналізовано погляди дослідників радянського періоду та сучасності щодо організаційно-правової діяльності органів Державної автомобільної інспекції у перше повоєнне десятиліття.

Ключові слова: Державна автомобільна інспекція, історіографія, дорожній рух, дорожньо-транспортна пригода.

© *ТІШАКОВ Максим Петрович* – кандидат юридичних наук, викладач кафедри адміністративного права та адміністративної діяльності Донецького юридичного інституту МВС України

Тишаков М.П. Организационно-правовая деятельность органов Государственной автомобильной инспекции в 1943–1953 гг.: историографические проблемы исследования

Проанализированы взгляды исследователей советского периода и современности на организационно-правовую деятельность органов Государственной автомобильной инспекции в первое послевоенное десятилетие.

Ключевые слова: Государственная автомобильная инспекция, историография, дорожное движение, дорожно-транспортное происшествие.

Tishakov Maxym. Organizational and legal activities of state auto inspection in 1943-1953: historiographical problems of research

The article is analysed contemplations of Soviet period and today investigators regarding organizational and legal activities of State auto inspection in the first post-war years.

Key words: State auto inspection, historiography, traffic, a road traffic accident.

Діяльність підрозділів Державної автомобільної інспекції, як невід'ємної складової правоохоронних органів у воєнні та повоєнні роки, є однією з найменш досліджених проблем історико-правової науки – лише окремо розглянуті питання діяльності органів ДАІ в науково-розвідувальному аспекті. Подібні наукові спроби унеможливають об'єктивне висвітлення діяльності правоохоронців у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху в перші роки визволення України від німецько-фашистських загарбників.

Питанню дослідження історіографії органів ДАІ приділяли увагу такі науковці: О. М. Мацук, А. М. Медведєв, А. С. Квітчук, О. С. Сідорова, О. В. Федорчук, Я. І. Хом'як, А. Є. Шевченко та інші.

Попри значний пласт історіографічного масиву стосовно функціонування органів Державної автомобільної інспекції, вивчення їх діяльності в полі історико-правової науки розпочалося лише в 90-ті роки ХХ ст. після занепаду адміністративно-командної системи та ідеологічної цензури, яким притаманний закритий характер досліджень підрозділів міліції, зокрема, Державтоінспекції УРСР. Однак, діяльність органів ДАІ в перше десятиліття після визволення території України – 1943–1953 рр. і допоки не отримало ґрунтовного висвітлення.

Зазначене зумовлює необхідність детального аналізу та критичного дослідження історіографічного матеріалу щодо функціонування органів Державної автомобільної інспекції в 1943–1953 рр. на території України, що і є метою представленої роботи.

У результаті кропіткої роботи з різноманітною спеціалізованою літературою віднайдено тематичний блок праць, в яких відображено діяльність правоохоронних органів у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху, проте вони носять ознайомчо-пізнавальний характер. Ті ж матеріали, які висвітлюють реальну ситуацію з усіма негативними проявами, здебільшого мали гриф «із режимом обмеженого доступу».

Література радянського періоду, присвячена безпосередньо діяльності Державтоінспекції у воєнний і повоєнний періоди, майже відсутня, а наявна – окреслює цей проміжок часу надто стисло, у формі історичного екскурсу. Комплексних і відкритих історико-правових досліджень діяльності органів Державної автомобільної інспекції у СРСР майже не проводилося через важкодоступність та обмежене використання першоджерел – архівних документів щодо функціонування цього підрозділу міліції.

Історіографічні дослідження з розглядуваної теми можна розподілити на декілька умовних блоків, які охоплюють різні історичні періоди, що суттєво різняться між собою з огляду на ідеологічний клімат та організаційні зміни в апараті Державтоінспекції: перший блок охоплює 1936–1963 рр.; другий – 1963–1978 рр.; третій – 1978–1991 рр.; четвертий – від 1991 р. і дотепер.

Перший блок напрацювань попередників охоплює видання, надруковані в період чинності першого Положення про Державну автомобільну інспекцію з 1936 року¹ і до прийняття його нової редакції в 1963 році². У тогочасних публікаціях висвітлено питання, пов'язані зі створенням умов для безпечного дорожнього руху, та окремі аспекти функціонування органів ДАІ. Особливістю публікацій даного періоду є відсутність будь-яких спроб дослідити діяльність підрозділів Державтоінспекції з історико-правових позицій. І це не випадково: на таку ситуацію впливали як доволі нетривалий досвід створення цього органу міліції, так і труднощі повоєнної відбудови країни.

У літературі вказаної доби виділяємо видання масово-роз'яснювального характеру, присвячені дотриманню правил дорожнього руху. В їх створенні безпосередню участь брали працівники Державної автомобільної інспекції та відділів регулювання вуличного руху. Варто зауважити, що заходи органів міліції щодо попередження дорожньо-транспортних пригод були об'єктом вивчення лише у повоєнні роки.

У післявоєнний період різні аспекти роботи органів ДАІ підлягали детальному висвітленню в періодичних виданнях. Однак окремі вектори діяльності відбито з урахуванням ідеологічних настанов, що передбачали опублікування позитивних результатів роботи радянських органів влади стосовно зменшення кількості дорожньо-транспортних пригод, проведення показових судових процесів над порушниками автодисципліни, підвищення експлуатаційних показників автотранспорту тощо.

Публікації матеріалів періодичної преси мали профілактично-інформаційне та популярне підґрунтя, хоча ознайомлення з їх змістом дає змогу усвідомити основні проблемні моменти й особливості масово-роз'яснювальної роботи з дотримання правил дорожнього руху. У цьому зв'язку цікаво, що регіональні періодичні видання, зокрема, газета «Соціалістичний Донбас», публікували також обов'язкові постанови місцевих органів влади, які забезпечували правову регламентацію й основні напрямки діяльності ДАІ.

Період 50-тих років ХХ ст. характеризується поглибленням уваги науковців до проблем боротьби та превенції аварійності на автотранспорті. Акцент у спрямуванні цих зусиль було зроблено на питаннях методики розслідування дорожньо-транспортних пригод, що опосередковано свідчило про їх значну кількість і виникнення численних проблем, які потребували нагального розв'язання. Надалі представники цього наукового напрямку у своїх публікаціях також не оминали увагою здобутків Державної автомобільної інспекції у сфері безпеки дорожнього руху. Принагідно зауважимо, що саме вони, одними з перших, надали розгорнутий перелік повноважень працівників цього органу міліції з їх детальним науковим аналізом.

Наступний блок історіографічного масиву охоплює період від 1963 до 1978 рр., коли було затверджено нове Положення про ДАІ³. У цей час дослідники звернулися до історії становлення та функціонування органів міліції, зокрема, і діяльності Державтоінспекції з наглядом за дорожнім рухом. Однією з перших

праць, в яких висвітлено історію міліції Радянської України та її структурних підрозділів, стала колективна монографія за редакцією П. П. Михайленка⁴. Монографічне дослідження мало гриф «для службового користування», що певним чином обмежувало можливості його використання. У вказаному виданні наведено приклади діяльності ДАІ у повоєнний період, а також окремі факти з роботи означеного підрозділу міліції і на території звільнених регіонів, що свідчить про увагу науковців до цієї теми.

Уже в 70-ті роки ХХ ст. опубліковано низку праць за загальною редакцією М. О. Щолокова⁵, присвячених історії радянської міліції. У цих доробках, окрім іншого, йдеться про заходи у сфері безпеки дорожнього руху та розвитку органів Державної автомобільної інспекції, а також стисло викладено умови їх функціонування у воєнні та повоєнні роки.

Характерною особливістю досліджень 60-70-тих років ХХ ст. є відсутність належного висвітлення діяльності органів Державтоінспекції у післявоєнне десятиліття, яке відіграло істотну роль у відновленні та подальшому розвитку цього підрозділу міліції. Втім завдяки численним публікаціям провідних учених у галузі функціонування органів внутрішніх справ того періоду: С. В. Біленка⁶, М. І. Єропкина⁷, В. І. Полубінського⁸ – було започатковано розв'язання цієї проблеми з історико-правових позицій.

Щодо завершального етапу публікацій радянського періоду (1978-1991 рр.), варто вказати, що він характеризується особливо значною кількістю праць, присвячених діяльності органів Державтоінспекції. Саме в цей час дослідники почали більш відкрито видавати матеріали відносно функціонування ДАІ, розглядаючи проблематику з історико-правових позицій.

Особливістю деяких праць був публіцистичний, а не науковий характер⁹, хоча на їх сторінках у формі нарисів відбито нелегкі будні працівників Державтоінспекції, наведені приклади з їх повсякденної служби, йдеться про екстремальні ситуації тощо. Зазначені видання становлять певну цінність, оскільки сприяють відтворенню реальних обставин, діяльності особового складу ДАІ, виконання його працівниками своїх службових обов'язків, а також з'ясуванню негативних чинників, які цьому перешкождали.

Період перебудови сприяв появі такого видання як «Советская милиция: история и современность» (1917–1987)»¹⁰. Ця колективна праця була підготовлена до 70-річчя міліції СРСР і відрізнялася новими методологічними підходами. У книзі подано інформацію про діяльність ДАІ як одного зі структурних підрозділів міліції Радянського Союзу. На підставі широкої емпіричної бази простежується функціонування Державтоінспекції упродовж всього періоду існування, зокрема, у повоєнний період.

В останні роки існування СРСР з'явилася низка праць, присвячених дослідженню історії органів внутрішніх справ, а саме: В. І. Полубінського¹¹ та А. П. Тимченка¹², які побіжно торкаються організаційно-правових аспектів функціонування Державтоінспекції.

Останній історіографічний етап став новою віхою в розробці найважливіших напрямів діяльності органів внутрішніх справ. Падіння адміністративно-командної системи, змінення режиму доступу до архівних фондів, утвердження свободи слова дало змогу оприлюднити значний масив архівних джерел і неупереджено оцінити всі аспекти функціонування підрозділів міліції у минулому, що й зумовило докорінні зміни в методологічних підходах до нових історико-правових

досліджень у даному контексті. Сучасні науковці вивчають організаційно-правову діяльність органів ДАІ на основі розсекреченої інформації. Позитивною ознакою багатьох публікацій є не тільки оприлюднення нових джерел, а й спроба їх сучасного тлумачення.

Заслуговує на увагу серія видань, присвячених 60-річному ювілею створення ДАІ. Це, передусім, колективна праця «История ГАИ: К 60-летию Госавтоинспекции МВД России»¹³, де вперше ґрунтовно висвітлено діяльність органів Державтоінспекції з моменту створення та впродовж усього часу існування. Унікальність монографії, серед іншого, полягає у наявності багатого фактичного матеріалу – спогадів колишніх працівників ДАІ, маловідомих архівних даних і публікацій у засобах масової інформації. Ще одна праця з теми – «ГАИ – 60 лет»¹⁴, – хоча й має публіцистичний характер, проте дає можливість ознайомитись із життям і діяльністю працівників Державтоінспекції з їхніх спогадів.

У 90-ті роки ХХ ст. в Україні з'являється низка видань із історії Державної автомобільної інспекції. Одна з перших праць, яка стосується безпосередньо функціонування ДАІ на теренах Донецької області, – збірник статей «...Службу эту очень важной нахожу»¹⁵. У матеріалах збірника розкрито багатогранну діяльність державтоінспекторів регіону на основі різноманітного фактичного матеріалу, як от, розповідей практичних працівників про їх нелегку службу. Однак деякі аспекти у книзі розглядаються несистемно (щонайперше, це стосується засобів правового забезпечення роботи).

Сучасний історіографічний масив характеризується різноманітними за жанрами публікаціями. Наприклад, в Україні побачило світ науково-популярне видання «Міліція України: історичний нарис, портрети, події»¹⁶, де на основі архівних джерел, нормативно-правових документів охарактеризовано діяльність працівників Державної автомобільної інспекції на початковому етапі Великої Вітчизняної війни. Нажаль, відбудовний період у діяльності Державтоінспекції висвітлений дещо фрагментарно.

На особливу увагу заслуговують фундаментальні праці з цієї теми – передусім, тритомне видання за редакцією П. П. Михайленка «Історія міліції України у документах і матеріалах»¹⁷. Ця узагальнююча праця містить, низку цінних архівних документів і матеріалів із історії міліції України, що ілюструє весь період її існування (наприклад, нормативно-правові акти, що слугували основою діяльності підрозділів міліції).

Автори статей у періодичних виданнях «Іменем закону», «Зустрічна смуга» та інших, зокрема, П. П. Михайленко, В. Довбня, Г. Наумчик, особливу увагу приділяють функціям як органів міліції загалом, так і Державтоінспекції упродовж усього часу їх існування. У цьому контексті публікації містять значний обсяг нового фактичного матеріалу щодо функціонування ДАІ в минулому, однак і в них залишаються не висвітленими чимало аспектів діяльності цього органу міліції в перші повоєнні роки.

Багато прогалин в історії ОВС було ліквідовано з виходом найповнішого на цей час видання з регіональної тематики функціонування правоохоронних органів у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху – «Історія Державтоінспекції Донбасу»¹⁸. У колективній монографії найбільш детально та ґрунтовно викладений матеріал щодо організаційно-правової діяльності Державтоінспекції на території Донбасу. В ній відтворені маловідомі архівні документи, спогади працівників і ветеранів Державтоінспекції; подано трактування проблематичних

аспектів діяльності ДАІ та практичні приклади їх подолання. Історіографічний матеріал особливо актуальний для сьогодення, хоча й не містить глибинного аналізу нормативно-правових засад функціонування Державтоінспекції саме у повоєнний період і спирається на незначну кількість фактичних даних, що сприяли би розкриттю всіх сфер діяльності цього органу міліції на теренах Донбасу в перше повоєнне десятиліття.

Це не єдине видання, де висвітлено діяльність органів ДАІ на певній території. Тож, аналізуючи історіографічний доробок, який із історико-правових позицій характеризує різноманітні аспекти функціонування підрозділів ДАІ, слід звернути увагу на проведення досліджень за територіальним принципом. Це створює передумови для порівняльного аналізу виконання органами Державтоінспекції окремих функцій та особливостей їх діяльності в різних регіонах, виявити та піддати аналізу провідні тенденції і закономірності виконання повноважень, покладених на працівників цього підрозділу. Деякі з праць є публіцистичними нарисами, однак через брак детальних досліджень вони становлять лише певний науковий інтерес. Такі видання присвячені історії ДАІ різноманітних регіонів України, як от, Дніпропетровськ¹⁹, Донбас²⁰, Закарпаття²¹, Суми²² та Росії (Волгоград²³, Краснодарський край²⁴, Курськ²⁵, Ленінград і Ленінградська область²⁶, Республіка Комі²⁷, Удмуртія²⁸, Чуваська АРСР²⁹).

Упродовж останніх десятиліть в Україні опубліковано низку праць, присвячених безпосередньо історії ДАІ України. З-поміж них варто виокремити монографічне дослідження Я. І. Хом'яка «Становлення та розвиток органів Державної автомобільної інспекції України»³⁰. Зауважимо, що відновлення діяльності органів ДАІ в повоєнні роки представлено в монографії неструктуровано, наведений аналіз лише декількох нормативно-правових актів, це не дозволило належним чином розкрити питання організації і діяльності Державтоінспекції в окреслених хронологічних межах.

За останній час дослідниками підготовлено ще декілька видань, об'єкт вивчення яких становить історія Державної автомобільної інспекції України³¹. Важливо, що в цих роботах подано аналіз процесів становлення та розвитку Державтоінспекції, а також характеристика їх нормативно-правового забезпечення. Однак, як і в більшості аналогічних праць, про заходи органів ДАІ щодо організації дорожнього руху та відродження господарства в повоєнний період висвітлено досить поверхово.

Неабиякий інтерес у науковому плані викликає книга В. І. Суковіцина «От городского до инспектора ГИБДД»³² – ілюстрована історія служби. У ній автор на основі значного масиву матеріалів і нормативно-правових актів поетапно висвітлює становлення та розвиток органів нагляду за дорожнім рухом.

Окремий сегмент праць із історії Державної автомобільної інспекції становлять дисертаційні дослідження. Більшість їх виконавців – працівники органів міліції, що істотно сприяє детальному та високопрофесійному опрацюванню окресленої тематики, позаяк, вони мають фахові знання та оволоділи практичними навичками роботи в цих структурах.

Дисертації історико-правового змісту присвячені дослідженню діяльності як органів міліції загалом, так і вивченню функціонування Державтоінспекції. Передусім, виокремимо праці І. Г. Біласа, М. М. Войцеховського, А. С. Квітчука, О. М. Мацука, А. М. Медведєва, М. Ф. Поліковського, О. С. Сідорової, О. В. Федорчука, Я. І. Хом'яка, А. Є. Шевченка та інших, які також розглядають історію-

графічні аспекти діяльності органів ДАІ, серед іншого, в окреслених хронологічних межах.

Попри значний масив історіографічних праць наукового та публіцистичного спрямування, численних дисертаційних досліджень, що є свідченням активної комплексної роботи науковців стосовно висвітлення окремих аспектів функціонування органів Державтоінспекції на різних історичних етапах, у цій галузі залишилося ще чимало «білих плям». Вагома кількість несистематизованих нормативно-правових актів і накопичення фактологічного матеріалу без детального дослідження правових засад функціонування органу не може надати реального уявлення про характер виконуваних завдань та ефективність роботи ДАІ. Науковий підхід до розгляду історіографічних аспектів організаційно-правової діяльності Державної автомобільної інспекції потребує вивчення та ґрунтовного аналізу всіх аспектів функціонування – від правового й організаційного чинників до матеріально-технічного забезпечення, висвітлення позитивних моментів і недоліків, що сприятиме адекватному сприйняттю складних явищ і процесів при подальшому реформуванні служби.

1. Михайленко П. П. Історія міліції України у документах і матеріалах : у 3-х т. / П. П. Михайленко, Я. Ю. Кондратьєв. – К : Генеза, 1997. – Т. 2 : 1926-1945. – 1999. – С. 209-210. **2.** *Об утверждении* типового Положения о Государственной автомобильной инспекции Министерства охраны общественного порядка союзной республики: Постановление Совета Министров СССР от 30 сентября 1963 года, № 1022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.karelfines.ru/work/7.html> **3.** *Об утверждении* Положения о Государственной автомобильной инспекции: Постановление Совета Министров СССР от 10 августа 1978 года, № 685 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bestpravo.ru/sssrgn-normy/j3p.htm>. **4.** *Из истории* милиции советской Украины / [Александров Ю. В., Воронин Б. А., Гельфанд И. А. и др.] ; под ред. П. П. Михайленко. – К.: [б.и.], 1965. – 400 с. **5.** *Щелоков Н. А.* Советская милиция / Н. А. Щелоков. – М.: Знание, 1971. – 79 с.; *История Советской милиции* : [макет учебного пособия] : в 2-х ч. / глав. ред. Н. А. Щелоков. – М. : Академия МВД СССР, 1975. – Ч. 2.: Деятельность советской милиции в период упрочения социалистического общества, во время Великой Отечественной войны, послевоенные годы и в период строительства коммунизма 1937–1966 гг. – 1975. – 272 с.; *История советской милиции*: в 2 т. / [под. ред. Н. А. Щёлокова]. – М.: Академия МВД СССР, 1977. – Т.2: Советская милиция в период социализма (1936–1977 гг.). – 1977. – 338 с. **6.** *Биленко С. В.* На бессменном посту (Из истории советской милиции) [в помощь лектору] / Биленко С.В. – М.: Знание, 1969. – 46 с. **7.** *Еропкин М. И.* Управление в области охраны общественного порядка / Еропкин М.И. – М.: Юрид. лит., 1965. – 216 с.; *Еропкин М. И.* Развитие органов милиции в Советском государстве / Еропкин М.И. – М.: НИ и РИО Высш. шк. МООП СССР, 1967. – 87 с.; *Еропкин М.И.* Административно-правовая охрана общественного порядка / М. И. Еропкин, Л. Л. Попов. – Л.: [б.и.], 1973. – 328 с. **8.** *Полубинский В. И.* На службе народу, на страже порядка. Краткий очерк истории советской милиции: [материалы в помощь лектору] / В. И. Полубинский . – М.: Знание, 1971. – 79 с. **9.** *Товарищ инспектор, спасибо* / [сост. А. Я. Фоменко]. – К.: Реклама, 1986. – 96 с.; *Сегодня происшествий нет: Страницы истории ГАИ УВД Волгогр. облисполкома.* – Волгоград : Ниж.-Волж. кн. изд-во, 1983. – 208 с.; *Татаринов В. Ф.* Знакомьтесь, ГАИ / Татаринов В.Ф. – Ижевск: Удмуртия, 1982. – 72 с. **10.** *Советская милиция: история и современность (1917-1987)* / [А. П. Косицын, Р. С. Мулукаев, С. В. Биленко и др.]. – М.: Юрид. лит., 1987. – 336 с. **11.** *Полубинский В. И.* Из истории советской милиции / Полубинский В.И. – М.: Знание, 1987. – 64 с. **12.** *Тимченко А. П.* Организация и деятельность милиции Советской Украины в годы Великой Отечественной войны 1941–1945 гг.: [учебное пособие] / А. П. Тим-

ченко А.П. – К.: КВШ МВД СССР им. Ф. Э. Дзержинского, 1989. – 45 с. **13.** *Афанасьев М. Б.* История ГАИ: К 60-летию Госавтоинспекции МВД России / [М. Б. Афанасьев, Л. А. Кочетов, Б. В. Россинский и др.]; под ред. ген.-лейт. В. А. Фёдорова. – М.: Гуманитарий, 1996. – 301 с. **14.** *Искрина Н. А.* ГАИ – 60 лет / Искрина Н.А. / [сост. Н. А. Искрина, И. С. Храпов.]. – М.: Объединенная редакция МВД России, 1996. – 464 с. **15.** ...*Службу* эту очень важной нахожу: [сборник статей] / [сост. С. И. Паршиков, Р. А. Щербина, Ю. Ю. Карасев]. – Донецк: Диком-пресс, 1996. – 128 с. **16.** *Міліція* України: історичний нарис, портрети, події: [науково-поп. видання] / Ю. О. Смирнов, П. П. Михайленко, О. Д. Святоцький, М. І. Ануфрієв; за заг. ред. Ю. О. Смирнова. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2002. – 888 с. **17.** *Михайленко П. П.* Історія міліції України у документах і матеріалах : у 3-х т. / П. П. Михайленко, Я. Ю. Кондратьєв. – К.: Генеза, 1997. – Т. 1: 1917-1925. – 1997. – 499 с.; *Михайленко П. П.* Історія міліції України у документах і матеріалах : у 3-х т. / П. П. Михайленко, Я. Ю. Кондратьєв. – К.: Генеза, 1997. – Т. 2: 1926-1945. – 1999. – 412 с.; *Михайленко П. П.* Історія міліції України у документах і матеріалах : у 3-х т. / П. П. Михайленко, Я. Ю. Кондратьєв. – К.: Генеза, 1997. – Т. 3: 1946-1990. – 2000. – 614 с. **18.** *Історія* Державтоінспекції Донбасу: [монографія] / С. П. Макштарьов, А. Є. Шевченко, Ю. М. Красноносів, В. Я. Мамін. – Донецьк: Юрпрес, 2002. – 256 с. **19.** *Вартові* автодоріг: 3 історії Державтоінспекції Дніпропетровської області (1936-1996) / [упоряд. М. В. Дубова, В. Г. Климентьєв]. – Дніпропетровськ: Пороги, 1996. – 64 с. **20.** ...*Службу* эту очень важной нахожу: [сборник статей]. – 128 с.; *Історія* Державтоінспекції Донбасу: [монографія] / С. П. Макштарьов, А. Є. Шевченко, Ю. М. Красноносів, В. Я. Мамін. – 256 с. **21.** *Буковчаник В.М.* Історія Державної автомобільної інспекції Закарпаття / В.М. Буковчаник, Є.Г. Турлаков. – Ужгород: Закарпаття, 2004. – 92 с. **22.** *Вартові* шляхів Сумщини: [збірник матеріалів]. – К.: Фолігрант, 2007. – 260 с. **23** *Сегодня* происшествий нет: Страницы истории ГАИ УВД Волгогр. облсполкома. – Волгоград: Ниж.-Волж. кн. изд-во, 1983. – 208 с. **24.** *Служу* Отечеству – служу Кубани / [сост. Т. Л. Савченко]; под. общ. ред. Г.М. Казюлина. – Краснодар, 2006. – 144 с. **25.** *На страже* доро : История ГАИ-ГИБДД УВД Курской области / [сост. Н. А. Постников.]; под ред. А. В. Нарыкова. – Курск: [б.и.], 2006. – 304 с. **26.** *Медведев А. М.* Обеспечение безопасности уличного движения органами внутренних дел в Ленинграде и Ленинградской области 1936–1945 гг. (исторический аспект): автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. ист. наук / А. М. Медведев. – Санкт-Петербург, 1998. – 20 с. **27.** *Мацук А. М.* Становление и развитие системы ГАИ – ГИБДД в республике Коми в середине 1930-х – начале 2000-х гг.: автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. ист. наук / А. М. Мацук. – Сыктывкар, 2009. – 24 с. **28.** *Татаринов В. Ф.* Знакомьтесь, ГАИ / Татаринов В.Ф. – Ижевск : Удмуртия, 1982. – 72 с. **29.** *Сидорова О. С.* Госавтоинспекция Чувашской АССР в 1936-1991 годах: исторический опыт и уроки: автореф. дисс. на соискание науч. степени канд. ист. наук / О. С. Сидорова. – Чебоксары, 2008. – 26 с. **30.** *Хом'як Я. І.* Становлення та розвиток органів Державної автомобільної інспекції України / Хом'як Я.І. – Львів: Піраміда, 2000. – 62 с. **31.** *Історія* Державної автомобільної інспекції України. – Х. : Світлофор, 2002. – 312 с.; *Історія* Державної автомобільної інспекції МВС України. – К.: Поліграфсервіс, 2007. – 304 с. **32.** *Суковицин В. И.* От городского до инспектора ГИБДД / Суковицин В.И. / [сост. В. И. Суковицин]. – М.: ВАРИАНТ, 2002. – 288 с.